

De toeristisch-economische impact van niet-commerciële recreatiewoningen

Prof.dr. Henk Voogd

URSI - FRW

Postbus 800

9700 AV Groningen

Januari 2005

Urban and Regional Studies Institute

Research Report 308

Inhoud

Samenvatting	4
1. Inleiding	5
2. De bezettingsgraad van recreatiewoningen	7
3. De bestedingen per recreatiewoning	10
4. Conclusies	12
Referenties	14
Bijlage A. Opzet empirische verkenning	15

Samenvatting

Het beleid van het Ministerie van VROM ten aanzien van permanente bewoning van recreatiewoningen heeft veel gemeenten tot de keuze gedwongen om te legaliseren, formeel te gedogen, of te handhaven. Een argument in de discussie is de waarde van recreatiewoningen voor toerisme en recreatie. In deze studie is dit nader onderzocht. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen commerciële en niet-commerciële recreatiewoningen. In de economische statistieken wordt voornamelijk gewerkt met gegevens van commerciële recreatieparken. Die laten zien dat de belangstelling van toeristen en recreanten voor een verblijf in deze recreatiewoningen de laatste jaren tanende is, wat een bewijs is voor een verzadigde markt.

Permanente bewoning vindt hoofdzakelijk plaats in niet-commerciële recreatiewoningen. In dit rapport wordt vastgesteld naar aanleiding van een onderzoek in de drie noordelijke provincies dat de bezettingsgraad van dit type recreatiewoningen veel lager is en gemiddeld 3,4% is als uitgegaan wordt van gebruik door recreanten die niet de eigenaar zijn. Dit is het beeld dat verwacht mag worden als permanente bewoning wordt verboden.

Vastgesteld wordt dat permanent bewoonde recreatiewoningen ruim 16 keer zoveel bijdragen aan de lokale economie, inclusief toeristisch-recreatieve sector, dan niet permanent bewoonde niet-commerciële recreatiewoningen. Per permanent bewoonde woning betekent dit een economische impuls tussen 15.000 en 28.000 euro, terwijl de gemiddelde niet-permanent bewoonde recreatiewoning jaarlijks tussen 900 en 1000 euro bijdraagt aan de economie van een regio.

1. Inleiding

Het besluit van Minister Dekker van VROM in het najaar van 2003 om ‘voor eens en voor altijd’ schoon schip te maken met het dossier ‘permanente bewoning van recreatieverblijven’, daarbij gesteund door een grote Kamermeerderheid, heeft het laatste jaar veel stof doen opwaaien. Dit besluit om bewoning van recreatiewoningen die aansluiten bij een bebouwde kom te legaliseren en in alle andere gevallen te gedogen of streng te handhaven werd niet overal met applaus ontvangen. De meeste provinciebesturen voelden zich duidelijk gepasseerd door deze rijksbemoeienis met het gemeentelijke beleid. Ze weigerden hun medewerking te verlenen aan legalisatie van permanente bewoning, wat mogelijk is omdat legalisatie alleen via een bestemmingsplanwijziging kan gebeuren (bijv. via artikel 19 WRO) waarvoor provinciale goedkeuring nodig is. De meest gehoorde inhoudelijke rechtvaardiging voor de provinciale weerstand is dat recreatiewoningen onontbeerlijk zijn voor de toeristisch-recreatieve infrastructuur vanwege hun ‘toeristisch-economische belang’. ‘Recreanten laten hun geld gemakkelijker rollen’, aldus een Drentse gedeputeerde. Dit lijkt het enige overblijvende argument, daar tal van andere argumenten tegen permanente bewoning al veelvuldig onderuit zijn gehaald (zie o.a. Priemus, 2003; Voogd, 2003, 2004ab; Ruimtelijk Planbureau, 2004). Een reden om wat nader op het toeristisch-economische belang van recreatiewoningen in te gaan.

In dit rapport wordt verslag gedaan van een verkenning van het gebruik van recreatiewoningen in de drie noordelijke provincies: Drenthe, Groningen en Friesland. Dit betreft een nadere analyse van zgn. *niet-commerciële recreatiewoningen* – dit zijn recreatiewoningen die niet op collectief geëxploiteerde recreatiecomplexen staan. Een belangrijk kenmerk van niet-commerciële recreatiewoningen is dat de eigenaar zelfstandig zeggenschap heeft over het gebruik en daardoor gemakkelijk(er) besluit tot permanente bewoning. Permanente bewoning vindt over het algemeen zelden plaats op collectief geëxploiteerde recreatiecomplexen en ook in het nieuwe rijksbeleid wordt dit nadrukkelijk verboden. De exploitant wordt hiervoor persoonlijk verantwoordelijk gesteld.

Het verschijnsel ‘permanente bewoning’ is echter ruim aanwezig bij niet-commerciële recreatiewoningen. Reden om dit type woningen nader te onderzoeken op hun gebruikⁱ. Hierbij is geprobeerd om alleen recreatiewoningen te onderzoeken die niet permanent bewoond worden. Om pragmatische redenen is de aandacht toegespitst op recreatiewoningen in de drie noordelijke provincies, maar de uitkomsten zijn waarschijnlijk representatief voor andere landsdelen.

De opzet van dit rapport is als volgt. Eerst zal aandacht worden geschonken aan de bezettingsgraad van recreatiewoningen. De officiële statistieken van het CBS beperken zich tot commerciële recreatiecomplexen. Via eigen onderzoek(bijlage A) is de bezettingsgraad van niet-commerciële recreatiewoningen in de drie noordelijke provincies in beeld gebracht. Op grond van deze cijfers wordt een schatting gemaakt van de toeristisch-recreatieve waarde van een recreatiewoning, in termen van door gebruikers gegenereerde gemiddelde jaarlijkse bestedingen.

ⁱ Met dank aan Astrid Eggink en Carla Wezenaar voor de dataverzameling.

2. De bezettingsgraad van recreatiewoningen

De CBS publicatie “Toerisme en Recreatie 2004” bevat allerlei interessante details over recreatie in ons land, waaronder het gebruik van allerlei toeristische faciliteiten. Uit tabel 1 blijkt dat de bezettingsgraad van commerciële recreatiewoningcomplexen gestaag aan het dalen is in de afgelopen jaren. Dit duidt op een verzadigde markt. Er zijn blijkbaar teveel recreatiewoningen in ons land.

Tabel 1. *Bezettingsgraad commerciële vakantiehuizencomplexen*

jaartal	2000	2001	2002	2003
Bezettingsgraad %	43,9	42,7	42,1	39,9

Bron CBS Statline (2004)

In 2003 kennen de commerciële recreatieparken een bezettingsgraad van minder dan 40%. Met andere woorden: de recreatiewoningen op deze parken staan voor meer dan 60% van de tijd leeg!

Tabel 1 heeft betrekking op recreatiewoningen die commercieel geëxploiteerd worden. Zoals opgemerkt, vindt permanente bewoning hoofdzakelijk plaats op niet-commercieel geëxploiteerde complexen en ‘losliggende’ recreatiewoningen. Om een indruk te hiervan te krijgen is in 2004 hierna onderzoek uitgevoerd (zie ook bijlage A). Dit betreft een steekproef (n=234) uit particuliere recreatiewoningen in de provincies Drenthe, Groningen en Friesland. Hierbij is via het kadaster de eigenaar van een recreatiewoning getraceerd. Die is vervolgens telefonisch enkele vragen gesteld over het gebruik en de kenmerken van hun recreatieverblijf.

De op grond hiervan berekende bezettingsgraad van niet-commerciële recreatiewoningen staat in tabel 2.

Tabel 2. *Bezettingsgraad particuliere niet-commerciële recreatiewoningen in 2003 in Noord-Nederland in procenten:*

Type recreatiewoning	Nabij voorzieningen ¹	Zonder voorzieningen ¹	Totaal gemiddeld
Stenen woning	21,2	19,6	20,4
Houten woning ³	17,6 ²	10,7	12,6
Totaal gemiddeld	20,8	16,2	17,3

¹ Met voorzieningen wordt bedoeld supermarkt, restaurant of campingwinkel op loopafstand (<2000 meter).

² Niet statistisch significant.

³ Gedefinieerd als een huisje volledig uit hout opgetrokken zonder stenen onderbouw.

Opmerkelijk is de slechte bezetting van houten recreatiewoningen, die soms maar een paar zomerse weekeinden door de eigenaar of zijn familie worden benut. Tevens blijkt de bezettingsgraad samen te hangen met de aan- of afwezigheid van voorzieningen in de nabijheid van de woning.

Is de gemiddelde jaarlijkse bezettingsgraad van commerciële complexen met 39,9% al matig te noemen, voor niet-commerciële recreatiewoningen is dit nog slechter. Toch is dit beeld nog geflatteerd. De resultaten van Tabel 2 zijn namelijk inclusief ‘eigen gebruik’ van de eigenaren. Soms kan dit verklaard worden doordat sommige recreatiecomplexen een verenigingsstructuur kennen, waarbij het de eigenaren statutair verboden wordt om hun woning langer dan een beperkte periode per jaar te verhuren.ⁱⁱ

Kijken we alleen naar de bezettingsgraad door recreanten, die geen eigenaar van de woning zijn, hier aangeduid als ‘derden’, dan wordt het toeristische belang van niet-commerciële recreatiewoningen nog onbeduidender: zie tabel 3.

ⁱⁱ Een voorbeeld is de Vereniging Mooi Schipborg in de Drentse gemeente Aa en Hunze, die in de statuten een termijn kent van maximaal zes weken verhuur aan derden.

Tabel 3. *Bezettingsgraad particuliere niet-commerciële recreatiewoningen door derden in 2003 in Noord Nederland in procenten.*

Type recreatiewoning	Nabij voorzieningen	Zonder voorzieningen	Totaal gemiddeld
Stenen woning	4,2	3,3	3,6
Houten woning	1,2 ¹	2,8	2,3
Totaal gemiddeld	4,0	3,2	3,4

¹ Niet statistisch significant.

Het nut van particuliere recreatiewoningen voor verhuur op de toeristisch-recreatieve markt blijkt praktisch nihil te zijn. De belangrijkste redenen voor eigenaren om niet tot verhuur aan derden over te gaan zijn (meerdere redenen konden genoemd worden):

- Baten wegen niet op tegen de kosten (95%)
- Ik wil gebruik maken van mijn huisje op momenten dat ik wil (85%)
- Te veel rompslomp met toeristenbelasting en huurders (59%)
- Toerist is te veeleisend geworden (49%)
- Slechte ervaringen met verhuur in het verleden (47%)
- Wil wel, maar lukt niet; geen reacties op advertenties (24%)
- Tegen landelijk opererende commerciële parken valt niet te concurreren (21%).

De door het huidige handhavingsbeleid vrijkomende recreatiewoningen zijn zonder uitzondering woningen die voldoen aan de kenmerken van tabel 3. Kijken we naar deze uitkomsten, dan kan alleen al hieruit de conclusie worden getrokken dat het verbod op permanente bewoning geen enkele bijdrage zal leveren aan het bevorderen van toerisme en recreatie.

3. De bestedingen per recreatiewoning

3.1 Gemiddelde besteding per niet-commerciële recreatiewoning

De gemiddelde duur van een vakantie in Nederland blijkt volgens de CBS publicatie "Toerisme en Recreatie 2004" 3,1 dagen te zijn. De gemiddelde duur wordt gedefinieerd als de totale duur in dagen van een vakantie inclusief de dag van vertrek en terugkomst. Volgens deze CBS publicatie is in 2004 de gemiddelde besteding per vakantieganger per dag 22 euro.

In het onderzoek is tevens gevraagd hoeveel personen de particuliere (niet-commerciële) recreatiewoning hebben gehuurd. Gemiddeld bleek dit 3,5 persoon per verhuurde periode te zijn. Dit is gebruikt om tot een schatting te komen van de besteding per woning. *Per niet-commerciële recreatiewoning* met een gemiddelde bezetting van 3,4 % geeft dit een gemiddelde jaarlijkse besteding van ruwweg $(3,4 \times 3,65) \text{ dagen} \times (3,5 \times 22) \text{ euro} = 12,41 \text{ dagen} \times 77 \text{ euro} = 956 \text{ euro}$.

3.2 Gemiddelde besteding per niet-commerciële recreatiewoning bij permanente bewoning

Om te kunnen vaststellen wat de invloed van een permanent bewoonde recreatiewoning op de lokale economie is, moeten we een veronderstelling doen over de samenstelling van het in de woning verblijvende huishouden. Hoewel alle huishoudentypen in de praktijk aangetroffen worden, is het tweepersoons huishouden met volwassenen het meest gangbaar.

Volgens CBS Statline is het gemiddeld besteedbare inkomen van een tweepersoons huishouden (volwassenen) in 2000 circa 28.000 euro, omgerekend per dag 77 euro. Deze 77 euro wordt gemiddeld als volgt besteed (verdeling volgens CBS Statline,

Budgetonderzoek 2000):

- 13 euro voeding
- 26 euro woning
- 5 euro kleding en schoeisel
- 4 euro hygiëne en geneeskundige verzorging

- 25 euro ontwikkeling, ontspanning en verkeer
- 4 euro overige bestedingen.

Per permanent bewoonde recreatiewoning betekent dit dus een gemiddelde jaarlijkse besteding van 28.000 euro. Beperken we ons tot de hiervoor genoemde categorieën voeding, ontwikkeling, ontspanning en verkeer en overige bestedingen dan komen we op een bedrag van 15.330 euro. Ook dit is nog steeds een veelvoud van de eerder berekende 956 euro die de gemiddelde niet-permanent bewoonde recreatiewoning bijdraagt aan de economie van een regio.

4. Conclusies

In dit rapport zijn schattingen gemaakt van bestedingscijfers op basis van een inventarisatie in Noord-Nederland en landelijke gemiddelden. Dit betekent dat de absolute betekenis van deze cijfers met enig voorbehoud gepresenteerd moet worden. Niettemin lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat permanent bewoonde recreatiewoningen ruim 16 keer zoveel bijdragen aan de lokale economie dan niet permanent bewoonde niet-commerciële recreatiewoningen.

Voor het argument dat permanente bewoning van niet-commerciële recreatiewoningen moet worden tegengegaan omdat toeristen/recreanten een grotere betekenis hebben voor de lokale economie dan de permanente bewoners zijn geen aanwijzingen gevonden. In tegendeel, ook permanente bewoners dragen als dagrecreanten bij aan het instandhouden van recreatieve voorzieningen. Ze gedragen zich statistisch als doorsnee Nederlanders. Bijvoorbeeld, uit de CBS publicatie “Toerisme en Recreatie 2004” blijkt dat 35% van de Nederlanders vaker dan 3 keer per jaar een restaurant bezoeken en 31% minstens 1 keer per maand. Er zijn geen aanwijzingen dat permanente bewoners van recreatiewoningen systematisch afwijken van dit gemiddelde beeld. Hetzelfde geldt voor bijvoorbeeld een bezoek aan een museum (14% doet het 3-11 keer per jaar) of uitstapjes in de vrije natuur (48% doet het minstens 1 keer per maand). Er is geen enkele aanwijzing dat dit type voorzieningen benadeeld worden door permanente bewoning; eerder dat ze mede profiteren van de economische impuls die permanente bewoners altijd aan een gebied geven.

In dit onderzoek is geen aandacht geschonken aan de economische voordelen voor de lokale overheid van legalisering van permanente bewoning. De verwachting is gerechtvaardigd dat een recreatiewoning na legalisering in waarde stijgt. In tegenstelling tot wat soms gesuggereerd wordt, heeft eigenaar hierbij in eerste instantie geen baat. Een eventuele beloning van een waardestijging van onroerend goed kan, en dan nog eenmalig, alleen geïncasseerd worden bij verkoop. Het overgrote deel van de bewoners van recreatieverblijven zal in de woning blijven wonen en zich waarschijnlijk pas later realiseren dat de woonlasten door de legalisering aanzienlijk zijn toegenomen. De WOZ-waarde, die de basis vormt voor verschillende belastingen, zal ongetwijfeld snel worden

aangepast aan de nieuwe marktwaarde. Dat betekent dat ook het huurwaardeforfait stijgt met als gevolg dat niet de gelegaliseerde bewoners worden beloond door legalisering, maar juist de overheid. Hogere OZB-inkomsten, hogere inkomsten uit rioolrechten en reinigingsheffingen en verlaging van handhavingskosten zorgen ervoor dat legalisering voor gemeenten financieel zeer lucratief kan zijn. Een berekening van deze baten is echter sterk lokaal afhankelijk en valt buiten het bestek van dit rapport.

Referenties

CBS (2004), Toerisme en Recreatie in Cijfers 2004, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag.

CBS Statline, <http://www.cbs.nl/nl/cijfers/statline/index.htm>

Priemus, H. (2003), Vrij Wonen en Huisvestingspioniers, In: *Woonnood*, Uitgave Belangen Vereniging Vrij Wonen, Pb. 5, 7690 AA Bergentheim, 3-8.

Ruimtelijke Planbureau (2004), Ruimte in Debat, 01/2004, Den Haag.

Voogd, H. (2003), Herziening nodig van beleid van recreatiewoningen, In: *Woonnood*, Uitgave Belangen Vereniging Vrij Wonen, Pb. 5, 7690 AA Bergentheim, 9-26. Ook: <http://www.henkvoogd.nl/nirovpap.pdf>.

Voogd, H. (2004a), Legaliseer permanente bewoning recreatieverblijven, In: *Ruimte in Debat* 01/2004, Ruimtelijk Planbureau, Den Haag, blz. 10-12.

Voogd, H. (2004b), Beleid recreatiewoningen in beweging, *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting*, jrg. 10, februari, nr. 1, 10-13

Bijlage A. Opzet empirische verkenning

1. De aanpak

Het vinden van geschikte respondenten vormt een groot praktisch probleem in een onderzoek naar niet-commerciële particuliere recreatiewoningen die niet als zodanig centraal geregistreerd worden. Omdat permanent bewoonde recreatiewoningen buiten het onderzoek moesten blijven, is volgens een drietrapsmethode gewerkt. Allereerst is visueel op grond van o.a. kaartmateriaal en 'rond vragen' vastgesteld waar zich concentraties van niet-commerciële recreatiewoningen bevinden. Vervolgens is bij het kadaster voor een aantal percelen nagekomen wie de eigenaar is en waar deze woonachtig is. Dit is verspreid over 12 locaties in de drie noordelijke provincies gedaan. De derde trap betrof het navragen bij de betreffende eigenaren of deze nog andere personen kenden, die ook een vakantiehuis bezitten. Deze laatste trap is verrassend succesvol gebleken.

In totaal zijn op deze wijze 310 namen en adressen verzameld. Uiteindelijk zijn de gegevens verzameld van 234 eigenaren van recreatiewoningen, als volgt verdeeld over de provincies:

<i>Provincie</i>	<i>Aantal respondenten</i>
Drenthe	89
Groningen	76
Friesland	79
<i>totaal</i>	<i>234</i>

Tabel 1. *Verdeling van respondenten over de drie noordelijke provincies.*

2. De vragen

De respondenten zijn telefonisch benaderd in de maand september 2003. Gegeven de geringe voor het onderzoek beschikbare tijd is het aantal vragen zo beperkt mogelijk gehouden. De vragenlijst staat in tabel 2.

Opening	Goedemorgen/middag/avond, Mijn naam is Ik ben van de Rijksuniversiteit Groningen en voer een onderzoek uit naar het gebruik van recreatiewoningen. Mag ik u enkele vragen stellen? Uw antwoorden zullen niet aan derden ter beschikking worden gesteld en anoniem worden verwerkt.
Vraag 1.	In welke gemeente ligt uw recreatiewoning? Woont u het grootste deel van het jaar in uw recreatiewoning? -> ja (ga naar vraag 6)
Vraag 2.	Is uw recreatiewoning in 2003 enige of langere tijd verhuurd geweest? → ja (ga naar vraag 3) → nee (ga naar vraag 5)
Vraag 3.	Hoeveel weken/dagen is uw recreatiewoning in 2003 verhuurd geweest? (zo nodig perioden noteren)
Vraag 4.	Kunt u een schatting maken van het gemiddeld aantal personen dat toen in uw recreatiewoning verbleef? (zo nodig perioden noteren)
Vraag 5.	Welke redenen heeft u om niet aan derden te verhuren? (alle redenen noteren)
Vraag 6.	Hoeveel weken/dagen heeft u en/of uw gezin in 2003 van uw recreatiewoning gebruik gemaakt?
Vraag 7.	Met hoeveel personen verbleef u of uw gezin in 2003 in uw recreatiewoning?
Vraag 8.	Wat voor soort recreatiewoning bezit u? - hout (volledig zonder stenen onderbouw)/steen - hoeveel bedden zijn er? - op een recreatiepark (ja/nee) - op welke afstand ligt een winkel voor kruidenierswaren? - op welke afstand ligt een restaurant? - op welke afstand ligt een ander soort winkel waar u dagelijkse levensbehoeften kunt kopen?
Vraag 9.	Zijn er bepalingen van een bewonersvereniging of anderszins die het gebruik van uw recreatiewoning beïnvloeden?
Vraag 10.	Kenmerken respondent; Man/vrouw Leeftijd: < 30 jaar; 30 – 50 jaar; 51-65 jaar; > 65 jaar Beroep:
Vraag 11.	Kunt u mij nog namen (en telefoonnummers!) geven van andere personen waarvan u weet dat zij ook een vakantiewoning in het noorden van het land bezitten?
Afronding	Hartelijk dank voor uw medewerking! We zullen uw antwoorden beslist anoniem houden en niet aan anderen doorgeven!

Tabel 2. De telefonische vragenlijst.

3. De validiteit van de uitkomsten

De mogelijkheid dat sommige respondenten 'sociaal wenselijke' antwoorden hebben gegeven kan niet worden uitgesloten. Dit geldt met name voor permanente bewoners, die de indruk wilden geven niet altijd in hun recreatiewoning aanwezig te zijn. Niettemin is met 'doorvragen' geprobeerd om dit zoveel mogelijk te voorkomen en bij twijfel is een dergelijke respondent terzijde gelegd. Uiteindelijk bleken 76 personen niet bereid te zijn medewerking te verlenen, dus er is een non-response van 24,5%. Daarbij zijn ook 19 mensen gerekend die er ronduit – of na enig aandringen - voor uitkwamen permanent te wonen in hun recreatiewoning en dus niet voor het onderzoek in aanmerking kwamen. Wellicht dat ook bij de overige weigeraars mensen zaten die vanwege permanente bewoning hun medewerking niet wilden te geven.

3. De uitkomsten

De rechte tellingen staan vermeld in tabel 3.

Vraag 1.	In welke gemeente ligt uw recreatiewoning? Drenthe 89 Groningen 76 Friesland 79 Woont u het grootste deel van het jaar in uw recreatiewoning? -> ja
Vraag 2.	Is uw recreatiewoning in 2003 enige of langere tijd verhuurd geweest? → ja (ga naar vraag 3) 23 → nee (ga naar vraag 5) 209
Vraag 3.	Hoeveel weken/dagen is uw recreatiewoning in 2003 verhuurd geweest? 12,4 dagen
Vraag 4.	Kunt u een schatting maken van het gemiddeld aantal personen dat toen in uw recreatiewoning verbleef? 3,5 persoon
Vraag 5.	Welke redenen heeft u om niet aan derden te verhuren? <ul style="list-style-type: none">• Baten wegen niet op tegen de kosten (222)• Ik wil gebruik maken van mijn huisje op momenten dat ik wil (199)• Te veel rompslomp (met toeristenbelasting en huurders) (138)• Toerist is te veeleisend geworden (115)• Slechte ervaringen met verhuur in het verleden (110)• Wil wel, maar lukt niet; geen reacties op advertenties (56)• Tegen landelijk opererende commerciële parken valt niet te concurreren (49)• Mijn familie wil niet verhuren (28)• Andere redenen (18)

Vraag 6.	Hoeveel weken/dagen heeft u en/of uw gezin in 2003 van uw recreatiewoning gebruik gemaakt? 50,7 dagen
Vraag 7.	Met hoeveel personen verbleef u of uw gezin in 2003 in uw recreatiewoning? 2,9 personen
Vraag 8.	Wat voor soort recreatiewoning bezit u? <ul style="list-style-type: none"> - hout (volledig zonder stenen onderbouw) 101/steen133 - hoeveel bedden zijn er? 5,2 - op een recreatiepark (ja/nee) ja 23 nee 77 - winkel voor kruidenierswaren? 221 > 2000 m - restaurant? 135 > 2000 m - ander soort winkel? 121 > 2000 m (vnl kampwinkel)
Vraag 9.	Zijn er bepalingen van een bewonersvereniging of anderszins die het gebruik van uw recreatiewoning beïnvloeden? Ja 14 Nee 9
Vraag 10.	Kenmerken respondent; Man 186/vrouw 57 Leeftijd: < 30 jaar (11); 30 – 50 jaar (32); 51-65 jaar (99); > 65 jaar (92) Beroep: laaggeschoold 126 middelbaar 81 hooggeschoold 27

Tabel 3. Rechte tellingen telefonische enquête.